

**ГРАВЮРИ З СЕРІЇ «VEDUTE DI ROMA» («ВИДИ РИМУ»),
РОБОТИ ДЖОВАННІ БАТІСТА ПІРАНЕЗІ
(з фондів Сумського обласного краєзнавчого музею)**

Постать Дж. Б. Піранезі (1720-1778 рр.) – одного з найвидатніших італійських митців XVIII ст., привертала увагу науковців різних напрямків, як його сучасників так і нащадків, оскільки він був талановитим художником-графіком, майстром архітектурних пейзажів, крім того працював як археолог та архітектор. За життя йому вдалося створити понад 1,5 тис. робіт. Нині відтиски гравюр майстра є складовою фондів колекцій провідних музеїв світу (Музей сера Джона Соуна (Лондон) [1], Державний Ермітаж (Санкт-Петербург) [2].

Нажаль, існує думка, що графіка Дж. Б. Піранезі в Україні є лише у Києві (Національний музей мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків) [3] та Львові (Львівська національна галерея мистецтв імені Бориса Возницького (у 2018 р. були представлені на виставці) [4]. У фондовому зібранні Сумського обласного краєзнавчого музею зберігається 96 гравюр митця (у 2015 р. були представлені на виставці) [5].

Європейську славу Дж. Б. Піранезі принесла серія гравюр «Vedute di Roma» («Види Риму»), що відразу стала популярною, перевидавалася, як за життя автора, так і після його смерті. Саме відтиски гравюр цієї серії і зберігаються у фондах краєзнавчого музею. Вважаємо за необхідне ввести їх у науковий обіг.

Майже все життя художника проходить у Римі (переїхав до міста 1740 р. в якості художника-графіка у складі посольської делегації венеціанського дожа (титул і посада виборного голови) Марко Фоскаріні), де він з захопленням вивчав давню архітектуру та навчався мистецтву гравюри по металу. У 1743 р. опублікував серію гравюр під назвою «Перша частина архітектурних ескізів та перспектив, придуманих і награвірованих Джованні Батістом Піранезі, венеціанським архітектором», до якої увійшли роботи із зображенням креслень та малюнків будівель, що не могли бути реально побудовані у XVIII ст., тому з ім'ям Дж. Б. Піранезі пов'язане поняття «паперова архітектура» (галузь архітектурної творчості, заснована на проектуванні умовних споруд). Такі

«фантастичні архітектурні конструкції» знайшли своє місце і в серії «Види Риму».

Гравюри створені у популярному для XVIII ст. жанрі європейського живопису – ведута (з італійської «veduta» – вид, вигляд) – це детальне зображення міського архітектурного пейзажу. Художник яскраво відтворив моменти, коли на місці історичних будівель сучасне йому населення займалося буденними справами. Вражає увага митця до окремих деталей декору, дрібних речей, що знаходяться поряд з головним об'єктом чи на задньому плані ведути. Кожна з робіт підписана автором, який вказує не лише її назву, а й подає докладні пояснення до зображення.

Як результат – Дж. Б. Піранезі було створено 137 ведут, пов'язаних з Римом. За життя автора відтиски з дошок продавалися окремими аркушами. У повному вигляді гравюри були опубліковані після смерті митця його сином – Франческо Піранезі (1756-1810), який додав до серії дві роботи. Після 1799 р. він переїхав до Парижу, де у власній граверній лавці робив відтиски і продавав альбоми з роботами батька.

Гравюри з серії «Види Риму», що зберігаються у Сумському краєзнавчому музеї, були видрукувані на початку XIX ст. (до 1810 р., оскільки після смерті Франческо Піранезі дошки з гравюрами були викуплені французькою фірмою «Firmin-Didot», а у 1839 р. – повернуті до Риму) в Парижі: про це свідчить етикетка, наклеєна на форзацах альбомів з написом французькою мовою, що підтверджує друк гравюр у калькографії нащадків Дж. Б. Піранезі та повідомляє адресу її розташування в місті. До музею альбоми надійшли у 1948 р. про що свідчить облікова документація (книга надходжень до музею та книга обліку предметів з інвентарної групи).

З 137 гравюр, що входили до серії «Види Риму», у фондах зберігається – 96. Вони вміщені у два альбоми розміром 84x58 см., з цупкою обкладинкою синьо-зеленого кольору. Окремі аркуші з гравюрами в музейних альбомах втрачені.

Перший альбом (серед загального переліку робіт Дж. Б. Піранезі – том 16) налічував 71 роботу з підписом «Press l'autore a Strada Felice nel Palazzo Tomati vicino alla Trinità de monti» («Відтиски автора зроблені на шляху до щасливого палацу Томаті поруч з Троїце-де-гори»). В альбомі з фондової збірки представлено 56 гравюр. Втрачено 15 аркушів [6]. Другий альбом (том 17) налічував 69 робіт. В альбомі – представлено 40, втрачено 29 аркушів [7].

Перші аркуші – титульні – з зображенням окремих архітектурних елементів, скульптур, руїн будинків, образів, придуманих самим гравером. На титулі першого альбому зображено плиту з написом: «Vedute di Roma disegnatte ed incise da Giambattista Piranesi architetto Veneziano» («Види Риму, розробка і гравірування Джованні Баттіста Піранезі венеціанського архітектора»), а на 2-4 аркушах – карта з текстом, що дає основні знання про творить Дж. Б. Піранезі, епоху коли працював гравер, зображене ним місто [8].

Серед збережених в альбомах відтисків гравюр роботи, на яких представлено знамениті архітектурні пам'ятки Риму, зокрема, екстер'єри та інтер'єри храмів Св. Петра, Св. Павла, Св. Іоанна Латеранського (ще дві гравюри з зображенням храму в альбомі втрачено), Св. Марії-Маджоре, Св. Хреста в Єрусалимі, Св. Лаврентія, Св. Себастьяна, Пантеону, Юпітера Громовержця [9].

У творчості художника і, насамперед, даній серії гравюр, окремо простежується тема зображення великих будівель та прилеглих до них територій, зокрема, палаців родин Фарнезе та Барберіні, кардинала Алессандро Альбані, Вілли Джулія, залишків вілли мецената та водоспаду в Тіволі [10].

Монументальне мистецтво Риму теж побачило своє відображення у творчості Дж. Б. Піранезі. В альбомах вміщено гравюри з зображенням Єгипетського обеліску, колон Траяна та Антоніна, арок Септімія Севера та Тита, Колізею [11].

Серія налічувала ряд гравюр на яких були зображені площі міста, пагорби, мости, дороги та морські порти. Зокрема, площі Св. Петра, Пополо, Ротонда, Навона, порт Ріпетта, міст Св. Ангела, стародавній торговельний шлях – Соляну дорогу [12].

Дж. Б. Піранезі один з найбільш знаменитих художників, який став популярним працюючи лише над графікою. Його роботи в прямому сенсі слова заповнили світ. У XVIII – XIX ст. вони служили зразком оздоблення порцеляни, що виготовлялася провідними європейськими майстернями. Гравюра з зображенням арки Септімія Севера була використана швейцарським мовознавцем Якобом Вакернагелем (1853-1938) для створення власного екслібрису. У 2013 р. в Чехії було випущено серію поштових марок, за тематикою «Живопис, мистецтво та архітектура», одна з яких містила зображення гравюри Дж. Б. Піранезі. Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна використав зображення робіт художника при оформленні власного «Вісника» (випуск 45, 2012 р.). Така популярність Дж. Б. Піранезі ще раз підкреслює важливість проведення подальших наукових досліджень, вивчення і популяризації його творчості в Україні.

Список використаної літератури

1. Музей сера Джона Соуна : [Електронний ресурс] // Вікіпедія: вільна енциклопедія. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wik>
2. Ермітаж, друкована графіка : [Електронний ресурс] // Вікіпедія: вільна енциклопедія. – Режим доступу : <https://www.wikiwand.com>
3. Національний музей мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків : [Електронний ресурс] // Вікіпедія: вільна енциклопедія. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org>
4. Образи Риму в офортах Піранезі : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lvivgallery.org.ua>
5. Інтерактивна музейна акція «День у краєзнавчому» до Міжнародного дня музеїв : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://museum.sumy.ua>
6. Сумський обласний краєзнавчий музей (далі СОКМ). – КН 1913. – ДВ 9049.
7. СОКМ. – КН 1912. – ДВ 9057.
8. СОКМ. – КН 1913. – ДВ 9049/1, ДВ 9049/2, ДВ 9049/3.
9. СОКМ. – КН 1913. – ДВ 9049/4, ДВ 9049/7-11, ДВ 9049/13-20; КН 1912. – ДВ 9057/2-5, ДВ 9057/9.
10. СОКМ. – КН 1913. – ДВ 9049/31, ДВ 9049/36, ДВ 9049/38-39; КН 1912. – ДВ 9057/31-33.
11. СОКМ. – КН 1913. – ДВ 9049/12, ДВ 9049/28-29; КН 1912. – ДВ 9057/11, ДВ 9057/15-16, ДВ 9057/19-20.
12. СОКМ. – КН 1913. – ДВ 9049/4-6, ДВ 9049/22, ДВ 9049/25-26, ДВ 9049/40, ДВ 9049/42, ДВ 9049/45.